

СТ А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Габриела Белова – ръководител на катедра „Международно право и международни отношения” и декан на Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски”

член на научно жури в процедура за защита на дисертационен труд на тема:

„Имунитетът в международното и в конституционното право на Република България и Република Албания”

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. „Социални, стопански и правни науки”, професионално направление: 3.6 „Право”, докторска програма „Международно право и международни отношения”

Автор: Аниса Гиу – редовен докторант към катедра „Международно право и международни отношения” в Юридическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Научен ръководител: проф. д.ю.н. Борис Велчев

I. Общи данни за докторанта и процедурата

Процедурата е открита и се провежда съгласно изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”. Със Заповед № РД-38-344/02.07.2024 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” проф. д-р Георги Вълчев съм назначена за член на научното жури, като с решение от първото заседание на журито ми е възложено да изготвя становище. В рамките на законовия срок са представени изискуемите документи, авторефератът и дисертационният труд.

Аниса Гиу е завършила специалност „Право” (ОКС „бакалавър” и „магистър”) в Юридическия факултет на Университета Тирана, а също така и специалност „Международни отношения” в университета „Юстиниан I” в гр. Тирана, Албания. Работила е като адвокат, като същевременно през периода 2018 - 2022 г. е била преподавател във Факултета по политически и правни науки на Университета „Александър Мойсиу”, гр. Дуръс, Албания. В момента преминава обучение в Школата за магистрати към Висшия прокурорски съвет на Република Албания преди своето назначение. От 1 февруари 2021 г. е зачислена като редовен докторант към катедра „Международноправни науки” в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски”. По време на своето обучение докторантката успешно е изпълнила всички дейности, предвидени в индивидуалния учебен план. В съответствие с чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България и чл. 27 от Правилника за прилагането му, дисертационният труд трябва да съдържа *научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и да показва, че

кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Съгласно чл. 27 (2) от Правилника към Закона дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено, в което докторантът е осъществил изследването. Констатирам, че тези законови изисквания са изпълнени.

Към дисертационния труд е приложена декларация за оригиналност и достоверност. Авторефератът дава вярна и точна представа за представения дисертационен труд, вкл. актуалност, методология, научна новост, практическа значимост; включва кратко представяне на съдържанието на труда по глави, както и съдържаща и описание на приносните моменти в дисертационния труд. Налице е и справка на представените от докторант Аниса Гиу публикации – общо 4 на брой, отпечатани в сп. *De Jure* – официално издание на ЮФ на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и издание на УНСС, три от които са по темата на дисертацията. Научната продукция разкрива способността на дисертанта за самостоятелно научно изследване и показва творческия ѝ потенциал.

II. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Избраната тема на дисертационния труд е актуална, като основното съдържание на разработката ѝ съответства изцяло. Тя е напълно дисертабилна и представлява самостоятелно, цялостно и задълбочено изследване в българската научна литература. Разработеният дисертационен труд разглежда един от най-важните институти както в международното, така и в националните правни системи, какъвто е имунитетът, а също така въздействието на новите политически, икономически и социални фактори върху него в контекста на съвременното развитие на международното право и международните отношения. Резонно е мнението на автора, че предвид широкото приложение на института в наказателното, наказателно-процесуалното, гражданското, административното и данъчното право, а и неговото значително отражение върху фундаменталните принципи на демократична държава, международните органи и националните власти следва да полагат непрекъснати усилия за усъвършенстване на регулацията на имунитетите и предотвратяване на възможностите за злоупотреби с тях (с. 4).

Актуалността на труда се съдържа и в извършения анализ на откритата за подпис през 2005 г. Конвенция на ООН за юрисдикционния имунитет на държавите и тяхната собственост (т. нар. „Нюйоркската конвенция“, с. 19-22). В нея, както преди това и в Европейската конвенция за държавния имунитет (т. нар. „Базелска конвенция“, приета от Съвета на Европа на 16 май 1972 г.) се потвърждава изоставянето на абсолютната теория относно имунитета и се възприема ограничителната теория, основана върху разграничението между действия *de jure imperii* и действия *de jure gestionis*. Този нов подход, подкрепен и от влиятелни представители на доктрината и практиката, като например *Lord Denning*, предизвиква промяна в англо-американската правна система.

Като научна новост може да се определи и изложението, разглеждащо скорошното решение на Европейския съд по правата на човека *Bakoyanni v. Greece* от 20 март 2023 г. (жалба №31012/19) , в което ЕСПЧ открива нарушение на чл. 6, пар.1 от ЕКЗПЧОС в отказа на гръцкия парламент да свали имунитета на бивш министър и по този начин лишава жалбоподателката от правото ѝ на защита по съдебен път.

Друга същностна характеристика на представеното научно изследване е неговата интердисциплинарност, предполагаща добро познаване на различни правни отрасли и подотрасли – международно право, дипломатическо и консулско право, конституционно право, наказателно право и др.

III. Оценка на резултатите и научните приноси на кандидата

Дисертацията е в обем от 199 страници и е оригинален авторски труд на докторантката Аниса Гиу. В структурно отношение, тя се обуславя от целите и задачите на изследването. Разработеният труд се състои от увод, три глави, заключение и списък на използваните източници. Използваната специализирана литература обхваща 298 заглавия, включително 71 на кирилица, международни и национални нормативни актове, съдебна практика и интернет източници. Впечатляващ е и научният апарат, който включва 424 бележки под линия и е доказателство за добросъвестност и прецизност при осъществяване на изследователската дейност. Бележките под линия са разнообразни – както в библиографски, така и в тълкувателен аспект.

За изпълнението на научната задача авторът се основава върху методология, включваща комплексен подход, а именно: юридическия, нормативния, историческия и сравнителноправния методи, допълнени с формално-логическия подход. Използваните в труда общонаучни и специални методи на научно изследване не могат да не срещнат одобрение и подкрепа от страна на компетентния читател. Изложението съдържа ясно формулирани тези, разбираеми и аргументирани твърдения, нерядко обогатени от лични наблюдения на автора. Безспорно, информационните източници като количество и качество също създават необходимата основа за формулиране на изводи и обобщения.

В **първата** глава на дисертационния труд са представени основните характеристики и специфики на имунитета като основополагащ институт в международното право и във вътрешното право на двете изследвани държави, както и актуалните проблеми, които се срещат при прилагането му в съвременното общество. Авторката обосновава необходимостта от цялостен преглед и усъвършенстване на регулацията на имунитета, с оглед гарантиране на утвърдените от десетилетия основни принципи на правовата и демократична държава. Дефинирани са предметът, целите и задачите на научното изследване, приложената методологията на изследване, както и факторите, които обуславят научната новост и практическото значение на избраната тема.

Във **втората** глава на труда е анализирана концепцията за имунитета и логиката зад института в международното право. Проследен е историческият произход на

института в международното право и неговото развитие през различните исторически етапи до днес. Представена е класификация на видовете имунитети, утвърдени в международноправната уредба, тяхната същност, основни характеристики, функции, специфики и приложение. Разгледани са подробно имунитетите, определени от техните носители, както и регулацията на имунитета в правото на Европейския съюз. В отделна подточка авторката извежда в систематизиран вид пропуските и несъвършенствата в уредбата на имунитета в международното и правото на ЕС, като формулира препоръки за тяхното отстраняване. Изследвана е взаимовръзката между имунитетите от една страна, и равенството на гражданите, която има сериозно значение за гарантиране на принципите на демокрация, върховенство на правото и защитата на правата на човека. С оригиналност се отличават разсъжденията на автора, че в съвременния свят злоупотребата с имунитет е явление, което засяга редица развити правни системи, поради което неговото предотвратяване и ограничаване изисква предприемане на адекватни мерки от отговорните правни субекти на международно, европейско и национално равнище.

Третата глава на труда е посветена на конституционните имунитети в Република България и в Република Албания. Проследено е историческото им развитие, както и законодателните подходи при тяхното регулиране. Осъществен е анализ на действащите източници на института в съвременните правни системи на двете държави, както и на приликите и различията между тях. Представени са международните актове, регулиращи имунитета, които са ратифицирани от Република Албания и Република България. Анализирани са съдържанието, функциите, спецификите и приложимостта на установените конституционните имунитети. Систематизирани са пропуските и несъвършенствата в уредбата на имунитета в Република Албания и Република България. Формулирани са препоръки за отстраняването им, с оглед усъвършенстване на нормативната уредба, осигуряване по-добро практическо приложение на института и постигане на ефективна закрила на правата на гражданите. В отделна подточка са представени общите характеристики на имунитета в международното и в конституционното право, като са обсъдени в детайли въпросите досежно същността на имунитета като процесуална пречка, особено в наказателните производства. Анализирани са изключително важният въпрос за приложимостта на имунитетите в съвременните правни системи и спазването на принципа за равенството на гражданите.

В края на дисертационния труд е представено становището на авторката, солидаризиращо се с препоръките на Венцианската комисия, че *„националните правила относно парламентарната неприкосновеност следва да бъдат обект на критичен преглед и преоценка. Такива правила все още може да са легитимни, но те не са необходима част от една добре функционираща съвременна демокрация и с тях може да се злоупотребява по начини, които могат да подкопаят демокрацията, да нарушат върховенството на закона и да възпрепятстват хода на правосъдието. До степеня, в която националните правиласе запазват, те следва да бъдат регулирани по такъв*

ограничителен начин и винаги следва да е възможно да се вдигне такъв имунитет, следвайки ясни и безпристрастни процедури” (с.173).

Споделям оценката на дисертанта за повечето научни приноси, отразени в представената справка. Част от тях допълват и поясняват съществуващи теоретични положения, други извеждат заключения и предложения *de lege ferenda*, отличаващи се с научна смелост. Безспорно, в определени части на изложението анализът се отличава с оригинален характер представлява принос към специализираната българска научна литература в областта на имунитета в международното право.

Научната смелост на авторката и самият избор на тази изключително сложна и деликатна проблематика, свързана с имунитета, който представлява основополагащ институт на международното публично право, вече имат приносен характер. Въпреки че научноизследователската задача е формулирана доста смело: *„имунитетите са старомодни институти, които не отговарят на съвременното развитие на обществото. Именно поради тази причина, те следва да бъдат премахнати от действащите международни, европейски и национални правни източници или поне ограничени по съдържание и приложение ...”*, което е присъщо за млад автор, докторантът Аниса Гиу демонстрира задълбочени познания и качества на изследовател.

Разбира се, към дисертационния труд най-добронамерено могат да бъдат отправени и някои препоръки, като например, избягване на известни повторения на определени места от изложението и др., които следва да бъдат коригирани при бъдещо публикуване на дисертационния труд като монография.

Не съм напълно склонна да приема по-широкото тълкуване и използване на термина „имунитет”, разпростиращо се върху различни отрасли на националното право. Такъв е и случаят с чл.103, ал.1 от КРБ недвусмислено говори за президента и вицепрезидента: *„Президентът и вицепрезидентът не носят отговорност за действията, извършени при изпълнение на своите функции, с изключение на държавна измяна и нарушение на Конституцията”*. Следва да се има предвид, че предвиденият от чл.103, ал.1 от Конституцията на Република България имунитет е **функционален** – по отношение на действията, извършвани от президента и вицепрезидента при изпълнение на задълженията им, а не пълен и абсолютен по смисъла на чл.29-31 от Виенската конвенция за дипломатическите отношения (в сила за България от 15.02.1968 г.). В този смисъл имунитетът по смисъла на чл.103, ал. 1 от Конституцията би следвало да се възприема по-скоро като предоставен **привилегирован правен статус** (освобождаване от отговорност), основаващ се на най-висша правна норма, поради което кръгът от лица, на които е предоставен, може да се ползва от него **вътре** в собствената си държава. Аналогично, същото важи и за другите категории лица като народните представители, магистратите и членовете на Конституционния съд (съответно чл.69 и 70, 132, ал.1 и 147, ал.6 от КРБ). Това проличава и от преобладаващата употребата в чуждоезикови текстове на термините: ***non-accountability, non-liability, parliamentary privilege***.

Обратно, в доктрината и обичайното международно право под т.нар. *state immunity* се разбира защитата, с която представителят на дадена суверенна държава се ползва срещу евентуален съдебен процес в друга държава. По смисъла на международното право, имунитетът на държавния глава и другите представители на държавата се формират по отношение на юрисдикциите на други държави, а не толкова по отношение на собствената съдебна система.

Позволявам си да смятам обаче, че посочените слабости са извиними и категорично не са достатъчни, за да се подложи под съмнение общото добро качество на труда на колегата Аниса Гиу.

IV. Заключение

Дисертационният труд „Имунитетът в международното и в конституционното право на Република България и Република Албания“ съдържа обобщения на сериозен научен проблем, и представлява оригинален принос в науката. Той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Представената разработка показва, че докторант Аниса Гиу притежава задълбочени познания в областта на международното право, като демонстрира качества за самостоятелни научни изследвания. Предвид гореизложеното и в качеството ми на член на научното жури по чл. 9 от ЗРАСРБ, убедено давам своята **положителна** оценка за представения дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Аниса Гиу в област на науката - 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, докторска програма „Международно право и международни отношения“.

14.08. 2024 г.

Проф. д-р Г. Белова